

Leerlijn doelen burgerschap groepen 1-2

Democratisch handelen

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen kennen de afspraken binnen de groep en weten dat je je daaraan moeten houden.	De leerlingen kunnen zich aan de regels binnen de groep houden.	De leerlingen willen zich houden aan de afgesproken regels.
De leerlingen weten dat regels en afspraken voor iedereen gelden. Ze weten dat deze regels helpend zijn voor samen spelen en werken.	De leerlingen kunnen zelf eenvoudige regels bedenken die nodig zijn om fijn te spelen of te werken en deze toepassen in de praktijk.	De leerlingen willen in gesprek gaan met elkaar over het gebruik van de regels in het samen spelen en werken.
De leerlingen kennen de algemene gespreksregels die gehanteerd worden. (Luisteren naar de ander, de ander uit laten spreken.).	De leerlingen kunnen de gespreksregels toepassen door te luisteren naar de ander en de ander uit te laten spreken.	De leerlingen willen naar de ander luisteren en de ander uit laten spreken.

Maatschappelijk en verantwoord handelen

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen weten dat je door elkaar te helpen een ander blij kunt maken.	De leerlingen zijn in staat om de ander te helpen met kleine taken, waar nodig met aansporing van de leerkracht.	De leerlingen zijn bereid om anderen te helpen met kleine taken.
De leerlingen weten dat er jaarlijks een goede doelen actie is.	De leerlingen zijn bereid om zich in te zetten voor deze goede doelen actie.	De leerlingen ervaren dat wanneer je je gezamenlijk inzet voor een goed doel je samen veel kan bereiken.
De leerlingen weten dat het fijn is om met leeftijdsgenoten om te gaan.	De leerlingen zijn in staat om contact te leggen met anderen.	De leerlingen weten dat het belangrijk is om contacten te leggen met een ander.

Omgaan met conflicten

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen weten dat je door elkaar te helpen een ander blij kunt maken.	De leerlingen zijn in staat om de ander te helpen met kleine taken, waar nodig met aansporing van de leerkracht.	De leerlingen zijn bereid om anderen te helpen met kleine taken.
De leerlingen weten dat het fijn is om met leeftijdsgenoten om te gaan.	De leerlingen zijn in staat om contact te leggen met anderen.	De leerlingen weten dat het belangrijk is om contacten te leggen met een ander.
De leerlingen weten wat hun eigen grenzen zijn (emotioneel en fysiek).	De leerlingen zijn in staat om hun eigen grens aan te geven (emotioneel en fysiek).	De leerlingen zijn bereid op hun eigen grenzen aan te geven (emotioneel en fysiek).

Omgaan met verschillen

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen weten dat er overeenkomsten en verschillen zijn tussen leerlingen in de klas en weten dat ze, ondanks de verschillen, gelijkwaardig zijn aan elkaar.	De leerlingen kunnen verschillen die er zijn tussen leerlingen in de klas herkennen en benoemen en verschillende leerlingen op een gelijkwaardige manier benaderen.	De leerlingen zijn bereid om de verschillen tussen zichzelf en klasgenoten te respecteren.
De leerlingen weten dat mensen verschillend zijn (man en vrouw, jongen en meisje, blank en gekleurd, enz.) en erkennen dat ze, ondanks die verschillen, gelijkwaardig zijn aan elkaar.	De leerlingen zijn in staat om (ondanks verschillen) te luisteren naar de ander binnen de setting van de klas.	De leerlingen zijn bereid om zich in spelsituaties open te stellen voor wensen en ideeën van klasgenoten die verschillen.
De leerlingen zijn bekend met de belangrijke Katholieke tradities van Kerstmis en Pasen. En ze kennen de verhalen die hierbij horen.	De leerlingen kunnen ongeacht de eigen religieuze achtergrond aangeven waarom Kerst en Pasen feestdagen zijn die horen bij het katholieke geloof.	De leerlingen zijn bereid actief deel te nemen aan activiteiten die worden georganiseerd rondom Kerst en Pasen.

Leerlijn doelen burgerschap groepen 3-4

Democratisch handelen

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen weten dat iedereen zijn of haar mening mag delen binnen de groep.	De leerlingen kunnen hun eigen mening over een eenvoudig onderwerp delen in de groep (of in een kleiner groepsverband).	De leerlingen willen hun eigen mening over eenvoudige onderwerpen delen in de groep (of in kleiner groepsverband).
De leerlingen weten dat er in de eigen context concrete rechten en plichten (regels en afspraken) zijn.	De leerlingen kunnen rechten en plichten (regels en afspraken) die thuis en in de directe omgeving gelden, uitvoeren en nakomen.	De leerlingen zijn bereid de rechten en plichten (regels en afspraken) uit te voeren en na te komen.
De leerlingen weten dat bij het samen spelen niet iedereen zijn of haar wens door kan laten gaan en daarom soms één persoon beslist of de wens met de meeste stemmen doorgaat.	De leerlingen kunnen afstemmen met de ander over het verschil van mening en afspraken maken op basis van meerderheid van stemmen.	De leerlingen zijn bereid om afspraken die in groepsverband gemaakt worden, te accepteren.
De leerlingen kennen de algemene gespreksregels die gehanteerd worden en weten waarom het belangrijk is om je in te leven in de ander.	De leerlingen kunnen de gespreksregels toepassen door te luisteren naar de ander en de ander uit te laten spreken en zich in te leven in de ander.	De leerlingen willen naar de ander luisteren, de ander uit laten spreken en zich inleven in de ander.
De leerlingen weten dat er Nederlandse wetten zijn en kunnen enkele voorbeelden noemen.	De leerlingen kunnen uitleggen waarom het belangrijk is om gehoorzaam te zijn aan de wetten van Nederland.	De leerlingen zijn bereid om de overheid te gehoorzamen door zich te houden aan de Nederlandse wet.

Maatschappelijk verantwoord handelen

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen herkennen wanneer er in groepen buitensluiting plaatsvindt en weten dat buitensluiting pijnlijk is.	De leerlingen kunnen opkomen voor kinderen in de groep die buitengesloten worden.	De leerlingen zijn bereid om voor elkaar op te komen als er sprake is van pestgedrag en/ of buitensluiting.
De leerlingen weten dat er jaarlijks een goede doelen actie is.	De leerlingen zijn bereid om zich in te zetten voor deze goede doelen actie.	De leerlingen ervaren dat wanneer je je gezamenlijk inzet voor een goed doel je samen veel kan bereiken.
De leerlingen herkennen onrechtvaardige situaties in de klas en in de omgeving.	De leerlingen kunnen hun mening verwoorden over onrechtvaardige situaties in de klas en omgeving.	De leerlingen zijn bereid om (verbaal) onrecht aan de orde te stellen in de klas en omgeving.

Omgaan met conflicten

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen weten hoe ze met elkaar op een prettige manier met elkaar kunnen samenwerken. Ook weten ze dat er in de wereld problemen en conflicten bestaan die we (soms) kunnen leren oplossen.	De leerlingen kunnen eenvoudige conflicten oplossen met behulp van de methode "Kanjer" en met respect voor de ander. De leerlingen kunnen luisteren naar elkaar en tonen empathie	De leerlingen zijn bereid om onderlinge problemen en conflicten samen op te lossen (met behulp van een volwassene). De leerlingen willen elkaar begrijpen door naar elkaar te luisteren.
De leerlingen herkennen wanneer er in groepen buitensluiting plaatsvindt en weten dat buitensluiting pijnlijk is.	De leerlingen kunnen opkomen voor kinderen in de groep die buitengesloten worden.	De leerlingen zijn bereid om voor elkaar op te komen als er sprake is van pestgedrag en / of buitensluiting.
De leerlingen herkennen onrechtvaardige (goed of slecht) situaties in de klas en in de omgeving.	De leerlingen kunnen hun mening verwoorden over onrechtvaardige (goed of slecht) situaties in de klas en omgeving.	De leerlingen zijn bereid om (verbaal) onrecht aan de orde te stellen in de klas en omgeving.
De leerlingen weten wie de vertrouwenspersonen zijn en weten met wat voor soort dingen ze bij de vertrouwenspersonen terecht kunnen	De leerlingen weten hoe ze in contact kunnen komen met de vertrouwenspersonen.	De leerlingen zijn bereid om de vertrouwenspersoon te benaderen indien nodig.

Omgaan met verschillen

Kennissen	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen kennen de overeenkomsten en verschillen die er zijn in de thuissituaties van klasgenoten wat betreft gezinssamenstelling, sociaal - economische, culturele of religieuze achtergrond, hanteren van regels, etc. Ze weten dat ze, ondanks de verschillen, gelijkwaardig zijn aan elkaar.	Leerlingen kunnen de verschillen die er zijn tussen de thuissituaties van leerlingen in de klas benoemen en deze op een gelijkwaardige manier waarderen, respecteren en erover praten.	De leerlingen zijn bereid om de verschillen die er zijn tussen hun eigen thuissituatie en de thuissituaties van klasgenoten te respecteren en als verschillen te accepteren.
De leerlingen zijn bekend met de belangrijke Katholieke tradities van Kerstmis en Pasen. En ze kennen de verhalen die hierbij horen.	De leerlingen kunnen ongeacht de eigen religieuze achtergrond aangeven waarom Kerst en Pasen feestdagen zijn die horen bij het katholieke geloof.	De leerlingen zijn bereid actief deel te nemen aan activiteiten die worden georganiseerd rondom Kerst en Pasen.

Leerlijn doelen burgerschap groepen 5-6

Democratisch handelen

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen weten dat iedereen zijn of haar mening mag delen binnen de samenleving.	De leerlingen kunnen hun eigen mening over een onderwerp dat speelt in de maatschappij delen in de groep (of in een kleiner groepsverband).	De leerlingen willen hun eigen mening over maatschappelijke onderwerpen delen in de groep (of kleiner groepsverband).
De leerlingen weten wat een democratische manier is om te komen tot een besluit.	De leerlingen kunnen democratische besluitvorming vormgeven binnen de setting van de klas en/of school. Ze zijn in staat om in klein verband een verkiezing te organiseren rondom een onderwerp.	De leerlingen zijn bereid om op democratische wijze afspraken te maken en zich daaraan te houden binnen de setting van de klas en/of school.
De leerlingen weten hoe de gemeentelijke politiek in de basis functioneert en kunnen uitleggen wat een burgemeester, een wethouder en een college is.	De leerlingen kunnen aangeven waarom gemeentelijke politiek belangrijk is en kunnen benoemen waar de invloed daarvan terug te zien is binnen de plaatselijke gemeenschap.	De leerlingen zijn bereid om (in de toekomst) te participeren in de plaatselijke democratie door te stemmen en de dialoog met anderen aan te gaan over plaatselijke politieke onderwerpen.
De leerlingen weten dat er in de samenleving op verschillende plekken in de publieke ruimte verschillende regels en afspraken gelden en weten voorbeelden van deze regels te noemen.	De leerlingen kunnen zich houden aan regels en afspraken binnen de publieke ruimte en kunnen verwoorden waarom dat belangrijk is. Daar waar ze zich niet aan deze regels en afspraken kunnen houden, zijn ze in staat om uit te leggen waarom ze dit niet doen.	De leerlingen zijn bereid om in de publieke ruimte rekening te houden met anderen door zich aan regels en afspraken te houden. Waar leerlingen niet bereid zijn om zich aan de afspraken te houden, willen ze deze keuze motiveren.

De leerlingen weten dat de regels en afspraken die gemaakt zijn door de overheid geldend zijn voor alle burgers in het land. Ze zijn zich ervan bewust dat er consequenties zijn als je je niet aan deze regels en afspraken houdt.	De leerlingen kunnen zich aan de regels van de overheid houden en accepteren de consequenties.	De leerlingen willen zich aan de regels van de overheid houden.
---	--	---

Maatschappelijk verantwoord handelen

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen weten hoe zij activiteiten voor anderen kunnen inzetten en weten voor hoe zij zich in kunnen inzetten voor een goed doel.	De leerlingen bedenken zelfstandig activiteiten die zij kunnen ontplooiën waar een ander iets aan heeft.	De leerlingen zijn bereid om zich actief in te zetten voor het goede doel naar de ander om te zien.
De leerlingen herkennen onrechtvaardige situaties in de Nederlandse samenleving.	De leerlingen kunnen hun mening verwoorden over actuele en historische onrechtvaardige situaties in de Nederlandse samenleving.	De leerlingen zijn bereid om na te denken over onrechtvaardige situaties in de samenleving en daarover het gesprek te voeren.

Omgaan met conflicten

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen weten hoe conflicten (kunnen) ontstaan, hoe je kunt opkomen voor elkaar en hoe je conflicten vervolgens kunt oplossen in de nabije omgeving (klas, vriendjes op de (sport)club, etc.	De leerlingen zijn in staat om conflicten binnen de klassencontext op te lossen, waarbij de verantwoordelijkheid bij de leerling ligt en er hulp geboden kan worden door de leerkracht. Dit alles doen ze op de Kanjermanier.	De leerlingen zijn bereid om onderlinge conflicten uit te spreken en willen eraan werken om deze op te lossen.
De leerlingen weten hoe zij zich voor anderen kunnen inzetten, trouw zijn in het onderhouden van de relatie met de ander en weten wat dat voor de ander betekent.	De leerlingen kunnen voorbeelden geven van dingen die een vriendschap zowel positief als negatief kunnen beïnvloeden. En kunnen positieve voorbeelden	De leerlingen zijn bereid om naar de ander om te zien.

	toepassen binnen de eigen omgeving.	
De leerlingen herkennen onrechtvaardige situaties in de Nederlandse samenleving.	De leerlingen kunnen hun mening verwoorden over actuele en historische onrechtvaardige situaties in de Nederlandse samenleving.	De leerlingen zijn bereid om na te denken over onrechtvaardige situaties in de samenleving en daarover het gesprek te voeren.

Omgaan met verschillen

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen kennen de belangrijkste overeenkomsten en verschillen die er in de samenleving zijn, die voortkomen uit levensovertuiging, cultuur en tradities. Ze herkennen, ondanks de verschillen, de gelijkwaardigheid van mensen onderling.	De leerlingen kunnen op een respectvolle wijze de ontmoeting aangaan in hun omgeving. Zij tonen belangstelling voor, kunnen luisteren naar, en het gesprek aangaan met mensen die qua levensovertuiging, cultuur en tradities van hen verschillen.	De leerlingen zijn bereid om de verschillen die er zijn tussen hun eigen situatie en die van anderen in de omgeving te erkennen en te respecteren en deze niet als belemmering te zien om op een respectvolle wijze met elkaar om te gaan.
De leerlingen kennen de verschillen tussen vriendschap en verliefdheid.	De leerlingen kunnen van de belangrijkste verschillen m.b.t. vriendschap, verliefdheid en huwelijk die zichtbaar zijn binnen hun eigen omgeving verwoorden.	De leerlingen zijn bereid om mensen in hun omgeving die normen hanteren die niet overeenkomen met hun eigen thuissituatie, respectvol tegemoet te treden.
De leerlingen kennen de verschillen tussen huwelijk en samenleven.	De leerlingen kunnen van de belangrijkste verschillen m.b.t. huwelijk en of samenleven die zichtbaar zijn binnen hun eigen omgeving verwoorden.	De leerlingen zijn bereid om mensen in hun omgeving die normen hanteren die niet overeenkomen met hun eigen thuissituatie, respectvol tegemoet te treden.
De leerlingen zijn bekend met de belangrijke Katholieke tradities van Kerstmis en Pasen. En ze kennen de verhalen die hierbij horen.	De leerlingen kunnen ongeacht de eigen religieuze achtergrond aangeven waarom Kerst en Pasen feestdagen zijn die horen bij het katholieke geloof.	De leerlingen zijn bereid actief deel te nemen aan activiteiten die worden georganiseerd rondom Kerst en Pasen.

Leerlijn doelen burgerschap groepen 7-8

Democratisch handelen

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen weten hoe het Nederlandse kiesstelsel in de basis werkt en begrijpen hoe volksvertegenwoordiging, regering, wetgeving en rechtspraak vormkrijgen en functioneren.	De leerlingen kunnen een (kleine) verkiezing organiseren en kunnen voor- en nadelen van het kiesstelsel verwoorden.	De leerlingen zijn bereid om (in de toekomst) een actieve rol in te nemen in de democratie door te stemmen en de dialoog met anderen aan te gaan over de volksvertegenwoordiging, regering, wetgeving en rechtspraak.
De leerlingen kennen de hoofdstromen van de verschillende politieke visies op de samenleving.	De leerlingen kunnen de hoofdstromen van de verschillende politieke visies uitleggen, met elkaar vergelijken en het gesprek aangaan in klassenverband.	De leerlingen zijn bereid om hun eigen visie te vergelijken met de verschillende politieke visies in de samenleving.
De leerlingen weten wat het gelijkheidsbeginsel inhoudt, en kennen de vrijheden en plichten die er gelden om het machtsmisbruik tegen te gaan.	De leerlingen kunnen benoemen waarom gelijkheid belangrijk is en kunnen voorbeelden van ongelijkheid of schending van rechten benoemen	De leerlingen zijn bereid om de vrijheden, rechten en plichten van anderen te beschermen om iedereen gelijk te behandelen,

Maatschappelijk verantwoord handelen

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen weten vanuit de geschiedenis hoe in- en uitsluiting heeft plaatsgevonden en kunnen dit herkennen in de Nederlandse samenleving.	De leerlingen komen in eenvoudige situaties op voor mensen in de samenleving die buitengesloten worden.	De leerlingen zijn bereid op te komen voor mensen die buitengesloten worden.
De leerlingen weten hoe zij activiteiten voor anderen kunnen inzetten en weten voor hoe zij zich in kunnen inzetten voor een goed doel.	De leerlingen bedenken zelfstandig activiteiten die zij kunnen ontplooiën waar een ander iets aan heeft.	De leerlingen zijn bereid om zich actief in te zetten voor het goede doel naar de ander om te zien.
De leerlingen weten vanuit de geschiedenis hoe in- en uitsluiting heeft plaatsgevonden en kunnen dit herkennen in onrechtvaardige situaties op internationaal niveau.	De leerlingen kunnen onrechtvaardige situaties (vanuit de geschiedenis of actualiteit) aanwijzen en duiden en zijn in staat om mogelijke oplossingen te bedenken en voor te stellen.	De leerlingen zijn bereid om met anderen na te denken over onrechtvaardige situaties en willen nadenken over oplossingsrichtingen.
De leerlingen herkennen wanneer een ander hulp nodig heeft en zijn trouw in het aanbieden daarvan.	De leerlingen zetten zich actief in voor de ander door een ander bij de groep te betrekken zonder daar iets voor terug te verwachten.	De leerlingen zijn bereid om iets te doen zonder tegenprestatie.

Omgaan met conflicten

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
De leerlingen weten vanuit de geschiedenis hoe discriminatie, uitsluiting, onrechtvaardigheid en ongelijke behandeling heeft plaatsgevonden en kunnen dit herkennen in de Nederlandse samenleving.	De leerlingen komen in eenvoudige situaties op voor mensen in de samenleving die buitengesloten worden.	De leerlingen zijn bereid op te komen voor mensen die buitengesloten worden.

De leerlingen weten vanuit de geschiedenis hoe discriminatie heeft plaatsgevonden en kunnen dit herkennen in onrechtvaardige situaties op internationaal niveau. (o.a. De Duitse bezetting en de Holocaust)	De leerlingen kunnen onrechtvaardige situaties (vanuit de geschiedenis of actualiteit) aanwijzen en duiden en zijn in staat om mogelijke oplossingen te bedenken en voor te stellen. (o.a. De Duitse bezetting en de Holocaust)	De leerlingen zijn bereid om met anderen na te denken over onrechtvaardige situaties en willen nadenken over oplossingsrichtingen.
De leerlingen weten hoe conflicten op een prettige wijze opgelost kunnen worden.	De leerlingen zijn in staat om conflicten binnen de klassencontext zelfstandig op te lossen op een prettige manier.	De leerlingen zijn bereid om naar medeleerlingen te luisteren met als bedoeling om mee te werken aan een oplossing van problemen.
De leerlingen herkennen wanneer een ander hulp nodig heeft.	De leerlingen kunnen zich actief inzetten voor de ander zonder daar iets voor terug te verwachten.	De leerlingen zijn bereid om iets te doen zonder tegenprestatie bijv. Om zich in te zetten voor een goed doel.
De leerlingen weten wat hun eigen grenzen en de grenzen van een ander zijn (emotioneel, fysiek en seksueel)	De leerlingen zijn in staat om hun eigen grens aan te geven en de grenzen van een ander te herkennen en daar rekening mee te houden (emotioneel, fysiek en seksueel).	De leerlingen zijn bereid op hun eigen grenzen aan te geven en met de grenzen van een ander rekening te houden (emotioneel, fysiek en seksueel).

Omgaan met verschillen

Kennis	Vaardigheden	Attitudes
<p>De leerlingen kennen de belangrijkste verschillen tussen de inhoud van enkele verschillende levensovertuigingen, culturen en tradities in onze samenleving.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • De leerlingen kunnen belangrijke verschillen die zichtbaar zijn in de samenleving uitleggen en hun eigen mening duidelijk onder woorden brengen. • De leerlingen kunnen op een respectvolle wijze de ontmoeting aangaan met mensen in hun omgeving en daarbuiten die qua levensovertuiging, cultuur en tradities van hen verschillen, maar ook respectvol luisteren naar de mening van anderen hierover 	<ul style="list-style-type: none"> • De leerlingen zijn bereid om de verschillen die er in de samenleving zijn te aanvaarden als verschillen en uit te gaan van gelijkwaardigheid van mensen als persoon en respectvol met hen omgaan. • De leerlingen zijn bereid om andere mensen in de Nederlandse samenleving, die verschillend van hen zijn, respectvol tegemoet te treden.
<p>De leerlingen kennen de verschillende samenlevingsvormen die mogelijk en wettelijk toegestaan zijn in Nederland.</p>	<p>De leerlingen kunnen de verschillende samenlevingsvormen verwoorden met respect voor de mening van de ander.</p>	<p>De leerlingen zijn bereid om mensen die samenleven respectvol tegemoet te treden.</p>
<p>De leerlingen kennen verschillende vormen van genderidentiteit.</p>	<p>De leerlingen kunnen de verschillende genderidentiteiten verwoorden met respect voor de mening van de ander.</p>	<p>De leerlingen zijn bereid om mensen met verschillende genderidentiteiten te zien als gelijkwaardige, hen te respecteren en vanuit respect met hen om te gaan.</p>

De leerlingen zijn bekend met de belangrijke Katholieke tradities van Kerstmis en Pasen. En ze kennen de verhalen die hierbij horen.	De leerlingen kunnen ongeacht de eigen religieuze achtergrond aangeven waarom Kerst en Pasen feestdagen zijn die horen bij het katholieke geloof.	De leerlingen zijn bereid actief deel te nemen aan activiteiten die worden georganiseerd rondom Kerst en Pasen.
--	---	---